

негласних слідчих (розшукових) дій з виявлення, документування фактів протидії кримінального середовища створює сприятливі умови для об'єктивного та повного досудового розслідування й судового розгляду легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Отже, розглянуті положення дозволяють зробити висновки про те, що обсяг і зміст оперативного забезпечення розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, повинен бути спрямований на виконання завдань та обов'язків оперативних підрозділів щодо: 1) виявлення наміру особи вчинити дії щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, який може перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження та вжиття заходів, які будуть усувати ці наміри та попереджати ці злочини; 2) пошуку й фіксації фактичних даних про злочини, які готуються особою і вчинення яких буде перешкоджати виконанню завдань кримінального провадження та вжиття заходів щодо припинення цих злочинів; 3) виявлення латентних злочинів, скоєння яких суперечить інтересам кримінального провадження; 4) викриття причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів, що перешкоджають забезпеченню інтересів кримінального провадження; 5) здійснення взаємодії зі слідчим, прокурором, судом та іншими правоохоронними органами, зокрема виконання доручень щодо проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, ужиття заходів, спрямованих на отримання доказів у кримінальному провадженні з розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; 6) супроводження заходів, які забезпечують безпеку працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу та сприяють ОРД, осіб, які є учасниками кримінального провадження, членів їх сімей і близьких родичів цих осіб; 7) припинення або нейтралізації протидії встановленню істини в кримінальному провадженні з боку осіб, причетних до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також подолання такої протидії.

Література

1. О мерах по дальнейшему улучшению работы следственного аппарата от 05.12.1984 г. № 124: Указание МВД СССР "О ходе выполнения решений коллегии МВД СССР" от 25.10.1983 г.

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України від 14.08.2012 р. № 700.

3. Подобний О.О. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність / О.О. Подобний

// Форум права. – 2013. – № 4. – С. 300-305. – [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_52.pdf.

4. Сафронов С.О. Оперативно-розшукове супроводження кримінального провадження: сучасний стан та перспективи розвитку / С.О. Сафронов // Портал науково-практических публикаций. – [Електронний ресурс]: <http://portalnp.ru/2014/05/1910>.

5. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі / М.А. Погорецький: монографія. – Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р., № 4651а-17. – [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

7. Інструкція про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: Наказ МВС України, Служби безпеки України від 10.06.2011 р., № 317/235. – [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0822-1>.

8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р., №2135-ХП. – [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/вйт/2135-12>.

9. Бедняков Д. И. Непроцессуальная информация и расследование преступлений / Д. И. Бедняков. – М.: Юрид. лит., 1991. – 208 с.

10. Горбачев А. В. Раскрытие преступлений и доказывание / А. В. Горбачев // Проблемы законности: Респ. межвед. науч. сб. – Харьков, 1996. – Вып. № 31. – С. 157-165.

11. Дідоренко Е. О. Процесуальний статус ОРД в кримінальному судочинстві: [монографія] / Е. О. Дідоренко, С. О. Кириченко, Б. Г. Розовський; МВС України. Луган. ін-т внутр. справ. – Луганськ: РВВ ЛІВС, 2000. – 95 с.

12. Хомколов В. П. Организация управления оперативно-розыскной деятельностью: системный подход / В. П. Хомколов. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1999. – 191 с.

13. Криминалистика: [учебник] / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – [2 изд., перераб. и доп.]. – М.: Юристъ, 2000. – 718 с.

14. Албул С.В. Злочинне середовище та його інфраструктура як об'єкти реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ // Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 07 листопада 2014). – Одеса: ОДУВС, 2014. – С. 29-30.

Павлютін Ю.М.,
здобувач кафедри адміністративного
права та процесу ОДУВС
Надійшла до редакції: 03.11.2015

УДК 343.13

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стріжук В. В.

У статті розглядаються основні терміни, поняття та принципи конфіденційного співробітництва оперативних підрозділів з громадянами. Акцентується увага на необхідності дотримання конституційних прав і свобод людини, зокрема конфіденції, які виконують завдання оперативних підрозділів, підвищення професійного й морально-етичного рівня © В.В. Стріжук, 2015

сучасного оперативного працівника.

Ключові слова: конфідент, конфіденційність, конфіденційне співробітництво, принципи конфіденційного співробітництва, конспірація, оперативний працівник.

В статье рассматриваются основные ПИВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

термины, понятия и принципы конфиденциального сотрудничества оперативных подразделений с гражданами. Акцентируется внимание на необходимости соблюдения конституционных прав и свобод человека, в том числе конфиденентов, которые выполняют задания оперативных подразделений, повышения профессионального и морально-этического уровня современного оперативного сотрудника.

Ключевые слова: *конфидент, конфиденциальность, конфиденциальное сотрудничество, принципы конфиденциального сотрудничества, конспирация, оперативный работник.*

The main terms, concepts and the principles of confidential cooperation of operational divisions of Department of Internal Affairs with citizens are considered. The attention to need of observance of constitutional rights and freedoms is focused the person, including confidants who perform, increases of professional and moral and ethical level of the modern quick employee.

Keywords: *confidant, confidentiality, confidentially cooperation, principles of confidential cooperation, conspiracy, quick worker.*

Для досягнення найбільш високої ефективності в діяльності слідчих, необхідне використання конфіденційного співробітництва в кримінальному процесі, спрямоване на забезпечення кримінального провадження. В якому слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Аналіз останніх досліджень свідчить про те, що в сучасний період окремі питання зазначеної проблематики стали предметом наукових досліджень визначних учених і науковців у сфері теорії оперативно-розшукової діяльності С.В. Албула, К.В. Антонова, І.І. Басецького, Б.Є. Богданова, М.П. Водька, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, І.П. Козаченка, Я.Ю. Кондратьєва, А.Г. Лекаря, В.Л. Ортинського, В.Г. Самойлова та інші.

Окремі проблеми конфіденційного співробітництва розглядалися в наукових роботах С.Г. Гордієнка, В.П. Захарова, В.А. Некрасова, С.І. Николаюка, Д.Й. Никифорчука, М.А. Погорецького, О.О. Подобного, І.Р. Шинкаренка, Р.В. Тарасенка та інших.

Рішення розширеної колегії МВС України від 10.07.2007 р. № 29 КМ/3/1 "Про заходи щодо підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності ОВС України" визначає, що "головною причиною низької ефективності є формалізм і консерватизм в організації оперативно-розшукової діяльності, не приведення її у відповідність до особливостей сучасної кримінальної ситуації... та недосконала нормативно-правова база, що регламентує цей напрям діяльності органів внутрішніх справ". Ним затверджено Програму вдосконалення цієї роботи на 2007-2010 роки [2], яка містить низку заходів законодавчого характеру щодо вдосконалення законів України та відомчих нормативних актів. Виконання Програми потребує наукового розроблення проблеми конфіденційного співробітництва та впровадження його результатів у нормотворчу діяльність МВС України.

Враховуючи потреби практики оперативно-розшукової діяльності, нами в цій статті ставиться за мету здійснення аналітичного огляду основних термінів, понять і принципів, що стосуються конфіденційного співробітництва,

обґрунтування пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення діяльності слідчих, слідчих суддів і співробітників оперативних підрозділів з питань взаємодії та спільної протидії організованій злочинній діяльності оперативних підрозділів із громадянами.

Розглядаючи принципи конфіденційного співробітництва, слід звернути увагу на тлумачення основних термінів, що вживаються в цій сфері.

Конфіденційний - такий, що не підлягає розголосі; довірчий; таємний; довірочний; секретний [3, 28; 5].

Конфіденційне співробітництво - це відносини між уповноваженими на те законом державними органами, їх посадовими особами й громадянами, які виявили згоду співробітничати на негласній основі й за визначених умов. Використовується виключно для виконання встановлених законодавством завдань і обов'язків, покладених на органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність [9, 254].

Конфіденти - це приватні фізичні особи, з якими оперативні підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, установили на платній або безоплатній основі відносини співробітництва, що передбачають сприяння цими особами на конфіденційних засадах діяльності оперативних підрозділів у виконанні покладених на них завдань [7, 248].

Оперативно-розшукова діяльність, як і будь-яка інша діяльність, базується на відповідних принципах. Стаття 4 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" визначає, що її основними принципами є законність, дотримання прав і свобод людини, взаємодія з органами управління й населенням [1]. В оперативних підрозділах виникає об'єктивна потреба в зміщенні акцентів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності в напрямі безумовної поваги та правового захисту закріплених Конституцією України демократичних прав, свобод та інших цінностей кожної особи, зокрема конфідентів, які виконують завдання оперативно-розшукової діяльності [8, 37-38].

Принципи оперативно-розшукової діяльності та, зокрема, конфіденційного співробітництва, регулюючи суспільні відносини в цій сфері, "відображають політичні, економічні й етичні уявлення громадян стосовно змісту, мети, завдань і механізму здійснення ОРД" [9, 129].

Як визначає І.В. Сервецький, принципи оперативно-розшукової діяльності - це провідні ідеї, вихідні положення, вироблені практикою, закріплені в законодавчих і нормативних актах, що регулюють суспільні відносини у сфері ОРД і відображають політичні, економічні, соціальні закономірності розвитку суспільства, а також моральні й етичні уявлення громадян стосовно змісту, мети, завдань і механізму здійснення ОРД [9, 129]. Таке визначення принципів ОРД, на нашу думку, цілком стосується принципів конфіденційного співробітництва.

Так, сутність принципу законності конфіденційного співробітництва полягає в тому, що суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, здійснюючи його, керуються нормами оперативно-розшукового законодавства та інших законів, які визначають ОРД легітимною правоохоронною діяльністю і є її правовою основою [6]. Під час здійснення конфіденційного співробітництва відносини між його суб'єктами не мають виходити за межі окресленого законодавцем правового поля. Згідно з п. 14 ст. 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" підрозділи, які здійснюють цю діяльність,

мають право "використовувати конфіденційне співробітництво" [1].

Принцип дотримання прав і свобод людини означає, що в процесі конфіденційного співробітництва не можуть бути допущені порушення прав і свобод людини та юридичних осіб, а окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і допускаються лише із санкції суду відносно осіб, у діях яких є ознаки злочину, та у випадках, передбачених законодавством України, згідно з ч. 5 ст. 9 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [1].

Принципи взаємодії з органами управління та населенням у процесі конфіденційного співробітництва стосується сприяння громадян і органів управління оперативним підрозділам у виконанні завдань ОРД, реалізації Кабінетом Міністрів України своїх особливих повноважень щодо регулювання трудових відносин на конкретній основі, а також щодо забезпечення соціального захисту осіб, які залучаються до конфіденційного співробітництва, їх пенсійного забезпечення тощо.

Водночас сутність цього принципу полягає у звітності та підконтрольності суб'єктів ОРД органам державної влади й управління, але в межах встановлених законом повноважень [8, 34].

Важливу роль у практиці конфіденційного співробітництва відіграють також відповідні галузеві принципи цієї діяльності, тобто такі, що притаманні лише оперативно-розшуковій діяльності й закріплені в оперативно-розшуковому законодавстві та відомчих нормативних актах, на яких базується здійснення негласних заходів [6].

Найважливішими для конфіденційного співробітництва є такі галузеві принципи ОРД:

а) конспірації, що забезпечує зберігання в таємниці від об'єктів ОРД та їх оточення фактичних цілей, завдань, заходів і засобів здійснюваної оперативно-розшукової діяльності;

б) добровільності залучення осіб до виконання завдань ОРД;

в) конфіденційності в довірчих стосунках оперативних підрозділів із такими особами;

г) забезпечення безпеки, а також правового й соціального захисту осіб, які сприяють оперативно-розшуковій діяльності [8, 37].

Принцип конспірації означає, що всі оперативно-розшукові заходи, за необхідності, можуть проводитися негласно, тобто таємно від інших осіб, насамперед від осіб, які готують або вчиняють кримінальні правопорушення. При цьому відомості про організацію й тактику оперативно-розшукових заходів, використані при їх проведенні сили, засоби, методи, джерела, плани та результати становлять державну таємницю. Конспірація – це заходи, яких вживає негласна організація для збереження таємниці своєї діяльності; суворе дотримання таємниці. Недотримання принципу конспірації може спричинити для громадян, які виконують завдання оперативного підрозділу, а також для органу, що здійснює ОРД, тяжкі й особливо тяжкі наслідки [9, 156].

Принцип добровільності забезпечує залучення громадян до виконання завдань ОРД з їх власного бажання, доброї волі, без насилля та примусу.

Конфіденційний характер взаємовідносин у процесі співробітництва не виключає, не зменшує й не обмежує будь-яких прав і свобод конфідента, крім випадків,

прямо передбачених законом. Спеціальний і правовий захист таких осіб здійснюється відповідно до ст. 13 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [1].

Принципово важливо, щоб у цивільзованій правовій державі використання спецслужбами та поліцією конфіденційної допомоги громадян було регламентовано законом, який має захищати інтереси конфідентів, оскільки останні часто ризикують своїм благополуччям, репутацією, а інколи власним здоров'ям і життям.

Одним із найважливіших принципів конфіденційного співробітництва є принцип доцільної необхідності (раціональності) використання негласної допомоги конфідентів. Оперативні підрозділи, спираючись на різні категорії (види) конфідентів, створюють розгалужену їх мережу на об'єктах і територіях, де здійснюється збір інформації. Формування мережі конфідентів, які є природним складником кримінального середовища та кримінальних об'єктів, має здійснюватися з урахуванням оперативної обстановки, конкретної оперативно-розшукової ситуації, а у зв'язку з цим також інтересів відповідних служб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, на основі визначення оптимальної достатності конфідентів. Їх недостатня кількість не забезпечить надходження необхідної інформації, а надмірна кількість таких осіб не завжди дає позитивний результат, а, навпаки, знижує ефективність їх використання [6].

У конфіденційному співробітництві бракує виваженості, що вимагає певних кроків з його вдосконалення. Насамперед це стосується закріплених гарантій діяльності представників окремих професій. Наприклад, допустимість залучення осіб до конфіденційного співробітництва. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" устанавлює заборону щодо залучення до виконання оперативних розшукових завдань медичних працівників, священнослужителів, адвокатів, якщо особа, щодо якої вони мають здійснювати оперативно-розшукові заходи, є їх пацієнтом чи клієнтом [9, 331].

Необхідність залучення до роботи з конфідентами професійно придатних для цього оперативних працівників без перебільшення можна назвати головним принципом конфіденційного співробітництва, враховуючи сучасні проблеми кадрового забезпечення оперативних підрозділів, а також перехідний період усієї правоохоронної системи, у зв'язку з її реформуванням. Здійснення негласних заходів оперативно-розшукової діяльності, до яких належить і конфіденційне співробітництво оперативних підрозділів із громадянами, набуває дедалі більшого практичного значення й обумовлює необхідність підвищення професійного та морального рівнів сучасного оперативного працівника.

Підсумовуючи зазначене, можливо дійти висновку, що дотримання принципів конфіденційного співробітництва нині набуває дедалі більшого значення й вимагає підвищення професійного та морального рівня сучасного оперативного працівника, а це, у свою чергу, потребує зміщення акцентів під час здійснення конфіденційного співробітництва в межах ОРД у напрямі безумовної поваги до закріплених Конституцією України демократичних прав, свобод та інших цінностей особи з тим, щоб кожний оперативний працівник бачив в особі конфідента насамперед особистість, яка має особливий статус, перебуває під захистом держави й охороняється законом.

Боротьба зі злочинністю була і є важливим завданням правоохоронних органів, а неодмінною умовою

ефективності такої боротьби – одержання відомостей про підготовку, вчинення, приховування слідів учинених тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, та особливо кваліфікованих кримінальних правопорушень, або які носять замаскований характер. Використання інституту конфіденційного співробітництва в боротьбі зі злочинністю обумовлено потребою оперативних підрозділів протистояти злочинному середовищу.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – С. 303.
2. Про оголошення рішення розширеної Колегії МВС України: наказ МВС України від 12 лип. 2007 р. № 6. – К., 2007.
3. Албул С.В. Домінуючі мотиви конфіденційного співробітництва в умовах сучасних змін у соціальній стратифікації // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 1. Спеціальний ювілейний випуск. – С. 28-30.
4. Ксенко В.Ф. Використання конфіденційної допомоги громадян у боротьбі зі злочинами: погляд сьогодення: монографія / В.Ф. Ксенко, В.А. Некрасов, В.Я. Мацюк. – К.: КНТ, 2007. – 204 с.

5. Новый тлумачний словник української мови: В 3 т. Т. 1: А-К: 42000 сл. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – 2-е вид., випр. – Київ: Аконті, 2001. – 926 с.
6. Ольшевський К.М., Дирман В.В. Принципи конфіденційного співробітництва / Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. [Електронний ресурс]: <http://www.pravnik.info/2013-12-27-15-13-14/319-principi-konfidencijnogo-spivrobitnictva.html>.
7. Основы оперативно-розыскной деятельности: учебник. / под ред. В.Б. Рушайло. – СПб.: Издательство “Лань”, 2000. – 720 с.
8. Основы оперативно-розыскной деятельности в Украине (понятие, принципы, правовое обеспечение): учеб. пособие / под ред. проф. Э.В. Виленской. – Луганск: РИО ЛУВД, 2006. – 245 с.
9. Сервецький І.В. Науково-практичний коментар Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” / І.В. Сервецький, В.А. Дашко. К., 2006. – 400 с.

Стріжук В.В.,
ад'юнкт ОДУВС

Надійшла до редакції: 17.11.2015

УДК 343.12:347.963

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДІЙНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОСІБ, ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Тарасенко В.Є.

Стаття присвячена питанням забезпечення надійного психологічного стану осіб, які залучаються до проведення оперативних закупівель, реалізації заходів безпеки, спрямованих на захист персональних даних цих осіб та іншої інформації, що може їх викрити перед обвинуваченими.

Ключові слова: учасник кримінального судочинства, свідок, організована злочинність, психологічний стан, заходи безпеки, псевдонім, анонімність.

Статья посвящена вопросам обеспечения надежно-психологического состояния лиц, которые привлекаются к проведению оперативных закупок, реализации мер безопасности, направленных на защиту данных о взятых под защиту лицах и иной информации, которая может их изобличить перед обвиняемыми.

Ключевые слова: участник уголовного судопроизводства, свидетель, организованная преступность, психологическое состояние меры безопасности, псевдоним, анонимность.

The article is devoted to issues of procedural safeguards regarding confidentiality of persons who cooperate with the operational units, the implementation of security measures to protect the data taken under the protection of persons and other information that may incriminate them in front of the accused.

Key words: party to the criminal proceedings, the witness, organized crime, security, alias anonymity.

Чинне кримінальне процесуальне та оперативно-розшукове законодавство України визначає умови та підстави проведення тих негласних слідчих (розшукових) дій та

оперативно-розшукових заходів, які є найбільш дієвими у справі боротьби з незаконним обігом наркотиків та найбільш розповсюдженими у практичній діяльності оперативних та слідчих підрозділів національної поліції. Оперативна закупівля є саме тим заходом, який, починаючи з 90-х років минулого століття, найбільш щільно увійшов в арсенал засобів оперативних підрозділів ОВС у справі протидії незаконному обігу наркотиків. Із плином часу питання організації і тактики проведення цього заходу вдосконалювалися, збагачувалися досвідом, наводилися у бюлетенях з обміну досвідом та віддзеркалювалися у керівних інструкціях. Проте й на сьогодні лишилися питання, що потребують вирішення як з позиції удосконалення організаційно-тактичних засад та діючого законодавства, так і з позиції забезпечення надійного психологічного стану та безпеки осіб, які залучаються до його проведення.

Проблемам проведення оперативної закупки наркотичних засобів та психотропних речовин приділили увагу у межах своїх робіт такі відомі дослідники як К.В. Антонов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, О.П. Снігерьев, С.В. Албул, Г.М. Бірюков, А.А. Венедіктов, А.П. Кіцул, С.І. Ніколаюк, Е.В. Рижков, Я.І. Слободян, О.М. Стрільців, О.Г. Цветков, Ю.Е. Черкасов, І.Р. Шинкаренко та інші. Однак у роботах вказаних науковців питання психологічного стану та забезпечення безпеки осіб, які залучаються на до проведення оперативних закупівель, ґрунтовно не розглядалися.

У теорії ОРД та нормативно-правових актах немає єдиної точки зору на те, що собою являє оперативна закупка. Закон України “Про заходи протидії незаконному

© В.Є. Тарасенко, 2015